

FEMINISME i ETIKKEN

OPPFATNINGER OM AUTONOMI

**ELIN SVENNEBY FORELESER
UT FRA
MARILYN FRIEDMANS ARTIKKEL**

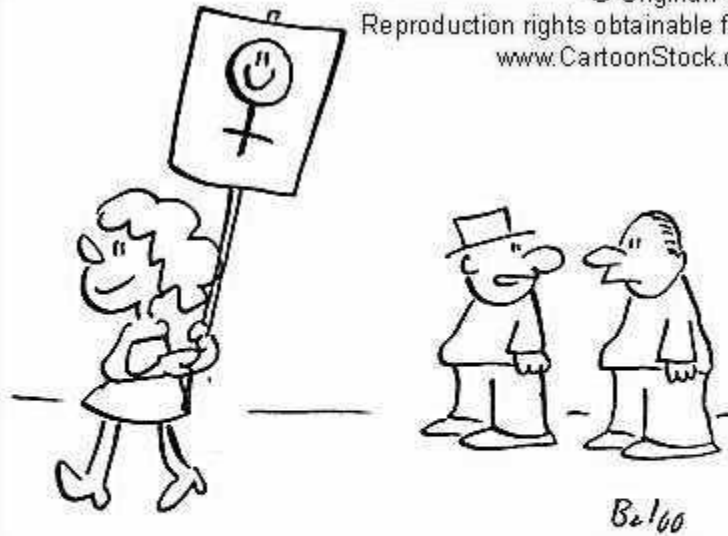
November 2010

Artikkelen er plassert i DEL 1 Metaetikk

- *A: Feministisk etikk*
- *B: Moralsk autonomi*
- *C: Mot en feministisk oppfatning av autonomi*
- *D: Personlig autonomi*

© Original Artist
Reproduction rights obtainable from
www.CartoonStock.com

search ID: rman3554

"She's a feminist, but not
a very radical one."

A: FEMINISTISK ETIKK

- FEMINISTISK ETIKK ØNSKER Å ØKE SAMFUNNETS RESPEKT FOR KVINNERS SYNSPUNKTER OG EVNER.
- FEMINISTISK ETIKK FORSØKER Å INTEGRERE KVINNERS PERSPEKTIVER I ANDRE ETISKE RETNINGER, SOM NYTTE-ETIKK ELLER DYGDSETIKK, ELLER Å UTVIKLE NYE RETNINGER.
- FEMINISTISK ETIKK ER SELVSAGT KRITISK MOT HOLDNINGER SOM GIR UTTRYKK FOR NEDSETTENDE ANTAKELSER OM KVINNER OG KVINNERS VERDIER.
- FEMINISTISK ETIKK VEKTLEGGER ULIKHETER BLANT KVINNER OG MENN (SEKSUELL LEGNING, RASE, KLASSE, RELIGION, ETNISITET, NASJONALITET, ALDER OG FUNKSJONSDYKTIGHET...)

Bakgrunnen for den feministiske etikken var blant annet

- at kvinners stemmer hadde vært fraværende såvel i offentligheten som i lærebøker og forelesninger
- at menns moralske interesser hadde dannet metoder og begreper
- at menns fordommer mot kvinner hadde fått stå uimotsagt
- Feministisk etikk ønsket å undersøke hvilken virkning dette hadde hatt på moralfilosofien og å utfordre den, og det gjør den fortsatt.

STRATEGIER

- AVDEKKE OG UTFORDRE MANNSORIENTERTE SKJEVHETER I MORALFILOSOFIEN
- UTFORDRE ELLER AVVISE DIKOTOMIER, dvs. SKARPE SKILLER MELLOM POLITISK/PERSONLIG, OFFENTLIG/PRIVAT, FORNUFT/FØLELSER etc. OG DIKOTOMIENES KJØNNETHET
- UTVIKLE MORALSKE BEGREPER, TEORIER OG METODOLOGIER SOM IVARETAR DE MORALSKE PERSPEKTIVENE OG FORSTÅELSENE HOS (ULIKE) KVINNER

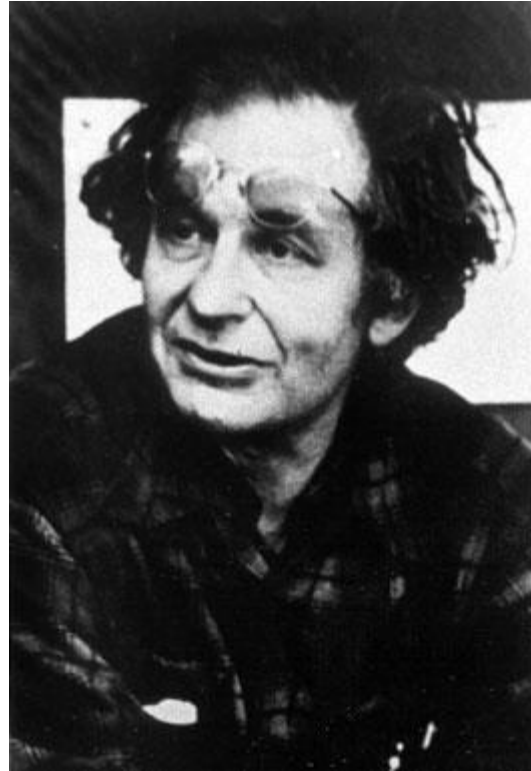
CAROL GILLIGANs (1936-) moralpsykologiske svar på 1980-tallet:

- DEN VANLIGE AKADEMISKE STEMMEN: **RETTFERDIGHETSORIENTERT**
(JUSTICE; det upersonlige synspunktet)
- DEN ANDRE STEMMEN: **ANSVAR- OG OMSORGSORIENTERT**
(CARE; det personlige synspunktet)

GILLIGAN kritiserste LAWRENCE KOHLBERG

(1927 – 1987)

KOHLBERGS STADIER i MORALSK UTVIKLING

- **1 og 2: EGO-orientert**

Få belønning/unngå straff gjennom lydighet

KOHLBERGS STADIER forts.

- **3 og 4: ORIENTERT MOT DEN KONKRETE ANDRE**

Gjensidig utbytte/Ansvar og omsorg

KOHLBERGS STADIER forts.

- **5 og 6: ORIENTERT MOT DEN
GENERELLE ANDRE**

Avtaler, sosiale kontrakter, rettigheter og plikter

Autonomi, rettferdighet, prinsipper

HEINZ' DILEMMA

- Det er en mann som heter Heinz. Han har en dødssyk kone og de har ikke råd til medisin. Bør Heinz stjele medisinen?
- Jake svarer JA
- Amy svarer NEI

GILLIGAN:

IN A DIFFERENT VOICE (1982)

- *TYPISK* FOR DEN VANLIGE AKADEMISKE OPPFATNINGEN Å SETTE AVTALER, SOSIALE KONTRAKTER, OG AUTONOMI PÅ ØVERSTE Plass. STIKKORD: RETTFERDIGHET, RETTIGHETER/PLIKTER, ABSTRAKTE PRINSIPPER.
- *TYPISK* FOR DEN ANDRE STEMME Å VÆRE OPPTATT AV OMSORG, PERSONLIGE FORHOLD, ANSVAR OG Å UNNGÅ Å SKADE ANDRE. STIKKORD: KONTEKST, DETALJER OG LYDHØRHET I RELASJONER.

”Mannen”, ikke ”mennesket” hadde vært

- ”alle tings målestokk” og den andre stemmen - ”kvinnenes moral” - ble oppfattet som underlegen og dårligere, den passet i privatlivet, men ikke i offentligheten.
- **HUSK STRATEGIEN: UTFORDRE ELLER AVVISE DIKOTOMIER, dvs. SKARPE SKILLER MELLOM POLITISK/PERSONLIG, OFFENTLIG/PRIVAT, FORNUFT/FØLELSER etc. OG DIKOTOMIENES KJØNNETHET**

BÅDE

- (1) Den klassiske dygdsetikken og
- (2) Omsorgsetikken
- er alternativer til utilitarisme og kantiansk etikk
- Men bare (2) *bryr seg* om anstrengelsene som kreves for å etablere og opprettholde nære relasjoner
 - . . . påstår Friedman på side 24.

Behovet for omsorg

- Er det et stadium vi passerer, eller grunnlaget for alt liv hele tiden?

DET MORALSKE SYNSPUNKTET

- SKAL DET VÆRE FORNUFTS- ELLER FØLELSESBASERT?
- ER FØLELSER IRRELEVANTE?
- ER DE ÅRSÅK TIL FORDREINING AV DEN MORALSKE FORSTÅELEN?
- FRIEDMANS FEMINISTISKE ETIKK IMØTEGÅR AT FØLELSER ER IRRELEVANTE, MEN VIL HEVDE AT DE SELVSAGT KAN BIDRA TIL Å FORDREIE DEN MORALSKE FORSTÅELEN.

FRIEDMAN KRITISERER OMSORGSETIKKEN:

- DEN EMPIRISKE SAMMENHENGEN MELLOM KJØNN OG MORALSK PERSPEKTIV ER IKKE ENTYDIG, DET ER HELLER IKKE SAMMENHENGEN MELLOM FØLELSER OG MORAL.
- OG DESSUTEN HAR DEN VESTLIGE, HVITE, MIDDELKLASSEKVINNEOMSORGSROLLEN VIRKET UNDERTRYKKENDE PÅ ALLE.
- VI MÅ GÅ VIDERE!

B: MORALSK AUTONOMI

- BETYR AT EN SELVSTENDIG PERSON OPPFØRER SEG OG LEVER SITT LIV I SAMSVAR MED VERDIER OG FORPLIKTELSER SOM I EN ELLER ANNEN VIKTIG FORSTAND ER **HANS ELLER HENNES EGNE**.
- MANGE FILOSOFER REGNER MORALSK AUTONOMI, DET VIL SI SELVBESTEMMELSE I MORALSK FORSTÅELSE OG MORALSKE AVGJØRELSER FOR Å VÆRE **EN NØDVENDIG FORUTSETNING FOR MORALSK HANDLING OG ANSVARLIGHET**.
- FRIEDMAN ER EN AV DEM.

HVA BETYR "AUTONOMI"?

- AUTO (gresk): SELV
- NOMOS (gresk): LOV

Altså:

- Selvstyre
eller
- Selvbestemmelse

AUTONOMI

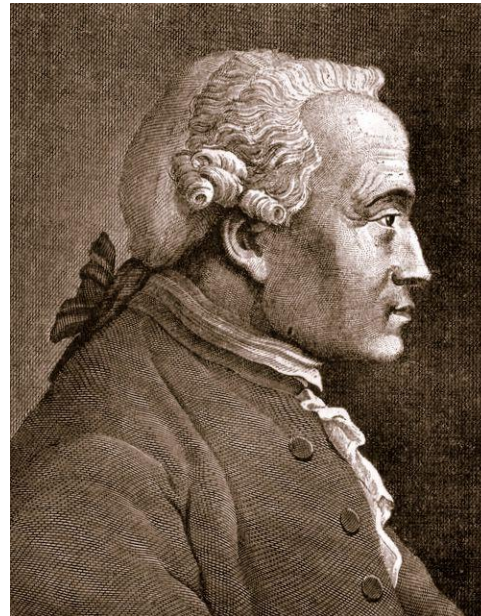
- er altså ikke nødvendigvis moralsk; her gjelder det imidlertid nettopp det moralske; vi kan derfor utfordre Friedmans artikkel og spørre om vi ikke trenger et begrep om *universalisering*.
- Det kan vi tenke igjennom når vi leser artikkelen.

Det kategoriske imperativ ble formulert av Kant i
Grunnlegging til moralens metafysikk 1785

**KANTS MORALFILOSOFI KAN MED VISSE FORBEHOLD KNYTTES TIL
KOHLEBERGS HØYESTE STADIER:**

5, 6 Autonomi, prinsipp

- ***”Handle bare etter den maksime gjennom hvilken du samtidig kan ville at den skal bli en allmenn lov”***

En «maksime» blir av Kant
definert som:

«Den grunnsetning subjektet
ønsker å handle etter»

DET KATEGORISKE IMPERATIV

- KAN BARE FORSTÅS GJENNOM FORNUFTEN (via *grunnsetninger*)
- STYRES IKKE AV EMPIRISKE TILFELDIGHETER ELLER FØLELSER
- **MEN:**

FRIEDMANS KRIK:

- HVIS VI VAR UTE AV STAND TIL Å SETTE OSS INN I KONKRETE ANDRE LEVENDE VESENERES FØLELSER OG HOLDNINGER, VILLE DET VÆRE VANSKELIG, FOR IKKE Å SI UMULIG, FOR OSS Å UTVIKLE DYPERE ENGASJEMENT I DERES MORALSKE SITUASJONER ("EMPIRISKE TILFELDIGHETER") **SLIK AT DET KATEGORISKE IMPERATIV KAN KOMME TIL ANVENDELSE.**
- Moralsk tenkning er grunnfestet i det sosiale liv.
- Det finnes ikke noe "view from nowhere".
- Men betyr det at vi må forkaste Kants filosofi?

C: EN FEMINISTISK OPPFATNING AV AUTONOMI:

- Den sentrale ideen i **moralsk** autonomi er forestillingen om å *oppføre seg ifølge normer og idealer som man har satt opp for seg selv som de moralske retningslinjer en ønsker å følge, og som lar seg universalisere.*
- Alle voksne personer (kvinner som menn) er like godt (eller dårlig!) i stand til å forstå hva moralen krever og å bli motivert til å handle i samsvar med den.
- Fornuften er ikke den eneste kilden til moralsk autonomi.
- Ideen om moralsk selvstyring har ikke vært anvendt så fullt og helt på voksne kvinner som på voksne menn.

FEMINISTISK ETIKK

UTFORDRER

- IDEEN OM AT KVINNER **SOM INDIVIDER** ER MINDRE DYKTIGE ENN MENN **SOM INDIVIDER** TIL Å FATTE HVA EN SITUASJON KREVER OG Å BLI MOTIVERT TIL Å HANDLE GODT
- IDEEN OM AT DET GÅR EN ENTYDIG MORALSK GRENSE MELLOM KVINNER OG MENN SOM GJØR ALLE KVINNER OMSORGSFULLE OG ALLE MENN RETTFERDIGE.

FEMINISTISK ETIKK INNEBÆRER

- INGEN UTELUKKELSE AV TANKEN PÅ AT ALLE INDIVIDER MÅ STYRES MORALSK AV ANDRE *i PERIODER*; OG AT VI MÅ OPPDRAS TIL MORAL.
- KRITIKK AV ENHVER (SKADELIG) MANNLIG DOMINANS.
- EN INSISTERING PÅ AT MODNE KVINNER ER LIKE INDIVIDUELT DYKTIGE SOM MENN i Å VÆRE FULLVERDIGE, SELVSTENDIGE MORALSK HANDLENDE, OG AT DE IKKE BØR DOMINERES ELLER KONTROLLERES i LØPET AV SINE VOKSNE LIV MER ENN MENN.
- *OG NB: HER ER DE UENIGE MED SÅ VEL ARISTOTELES SOM MED KANT.*

FEMINISTISK ETIKK

- TAR INNOVER SEG OG DISKUTERER NYE KJØNNSROLLER OG FORHOLD MELLOM MENNESKENE, OG HVORDAN VÅRE MORALSKE HOLDNINGER ENDRER SEG; SOM I DETTE ENKLE EKSEMPELLET:

”Pappa, siden du mistet jobben og mamma forsørger oss, burde jeg da gi *farsdagskortet* mitt til *henne*?”

D: PERSONLIG AUTONOMI

- VI KAN NÅ OMFORMULERE (ELLER REKONSEPTUALISERE) MORALSK AUTONOMI:
- **SELVBESTEMMELSE I DEN HELT GENERELLE BETYDNINGEN Å VELGE HVORDAN DEN ENKELTE SKAL HANDLE OG LEVE SITT LIV *MED HENSYN PÅ AT EN VIL VÆRE EN MORALSK PERSON.***

”DEN ALLER VIKTIGSTE FEMINISTISKE MOTFORESTILLINGEN

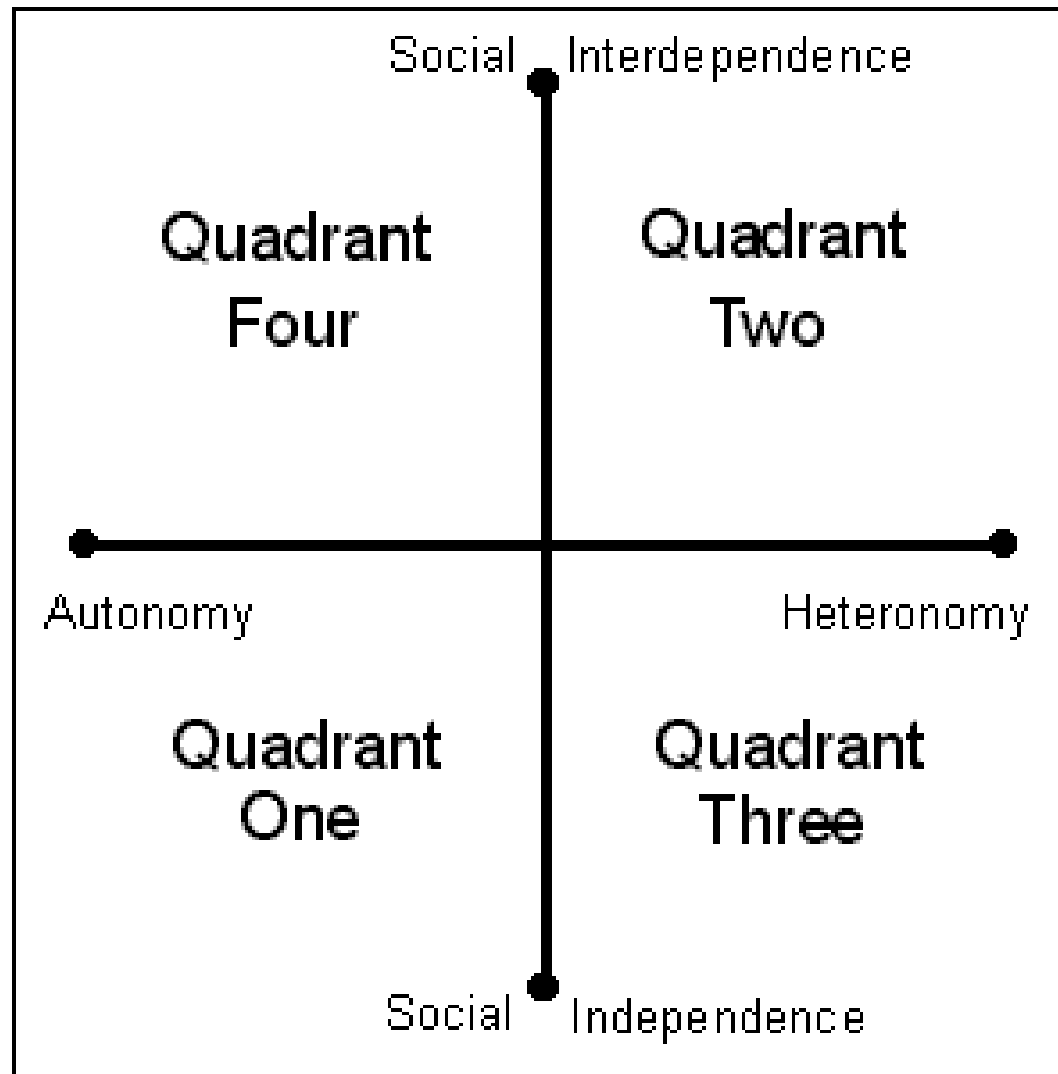
. . . mot gjengse fremstillinger (av autonomi) er kanskje deres altfor individualistiske karakter. Idealet om autonomi er tett knyttet til liberale tradisjoner innenfor moral og politisk tenkning, som ser individene som selvtilstrekkelige og uavhengige og som oppnår autonomi i selvsk distanse fra menneskelige forbindelser.” (side 34)

for . . .

- INDIVIDER ER IKKE SOSIALE ATOMER, VI ER AVHENGIGE AV HVERANDRE, OG VI LÆRER Å SETTE ORD PÅ OPPLEVELSER OG FØLELSER I INTERAKSJON MED ANDRE. DET FINNES INGEN "SELF-MADE MEN".
- **DET TRUER IMIDLERTID IKKE AUTONOMIEN SLIK VI HAR OMFORMULERT DEN.**
- DESSUTEN: EKTE SELVFORSTÅELSE ER EN UVANLIG PRESTASJON, SELVBEDRAG ER ET ALVORLIG PROBLEM OG FORMULERING AV MORALSKE MAKSIMER ER VANSKELIG!! EN FREMSTILLING AV AUTONOMI MÅ IKKE HOPPE OVER DETTE.
- EN FEMINISTISK TEORI OM AUTONOMI VIL DERFOR INNEHOLDE BÅDE SOSIALE, PERSONLIGE OG SELVKRITISKE KOMPONENTER.

MINIMUMSKRAV TIL AUTONOMI:

- For å *bestemme* sitt selv må en tilsynelatende i det minste *være* et selv.
- Et selv må ha en viss grad av sammenhengende enhet og være i stand til en viss grad av kritisk selvrefleksjon.
- Men enhet, sammenheng og selvrefleksjon er et spørsmål om grader, her gjelder det "i en viss grad", *ikke absolutt*.
- Vi kan lage en tabell med to akser, der den ene går fra **autonomi** (selvstyrt) til **heteronomi** (styrt av andre), og den andre går fra **avhengighet** til **uavhengighet**. Feminisme i etikken vil befinne seg i fjerde kvadrant.

HVA ER BEST?

OMSORG – KONKRETE ANDRE
ELLER
RETTFERDIGHET – GENERELLE ANDRE?

KOHLBERG SVARER: RETTFERDIGHET

GILLIGAN (1982) OG FRIEDMAN (2000) SVARER:

BEGGE DELER!

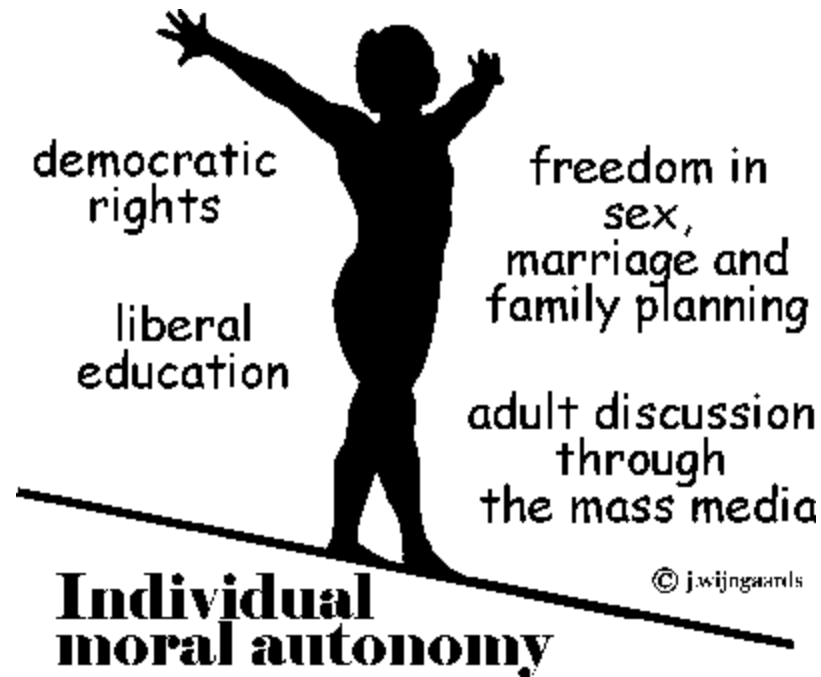
ANSVARS- ELLER OMSORGSETIKK

- MÅ LIGGE TIL GRUNN FOR
RETTFERDIGHETSORIENTERTE
MORALTEORIER (Friedman)

*Vi kan utfordre Kohlberg og Friedman ytterligere ved å legge til et filosofisk "trinn" på stigen, der en innser at alle moralske utviklingstrinn på ulike måter og i ulike situasjoner vil spille inn i våre liv:
Belønning/straff/gjensidig utbytte
ansvar/omsorg/kontrakter og prinsipper*

SÅ DERMED ØNSKER JEG BARE:

Lykke til som moralske linedansere
med noen stikkord på det vi i dag oppfatter som
viktige vilkår for individuell moralsk autonomi –
for begge kjønn:

Individuell moralsk autonomi:

Demokratiske rettigheter, liberal utdanning, frihet i sex, ekteskap og familieplanlegging, voksen diskusjon gjennom massemedia . . . etc. etc.